

*J. Ruong,
juni 1944.*

LAPSKA TRADITIONER: HANRENER!

1. Hur gammal är hanrenen, då den börjar brunna och springa efter vajorna?
2. Gör den det på andra året? Hur kallas den då, i så fall?
3. Hur gammal skall en hanren vara för att det skall bli goda kalvar efter den?
4. Vilka hanrenar kallas kortsa och vilka sarves?
5. Vilka kallas årek-kortsa och vilka snaula?
6. Hur gammal är renen, då den får namnet årek?
7. Hur gammal är årek-nolpo?
8. Hur kallar man en hanren.
 - a) När den som treåring börjar göra horn?
 - b) När den brunnar hösten därpå?
 - c) När den därefter faller hornen?
9. Hur kallar man hanrenen.
 - a) När den som fyraåring börjar göra horn?
 - b) När den brunnar hösten därpå?
 - c) När den faller hornen efter den brunsten?
10. Hur kallas tjuren.
 - a) När den på våren som femåring börjar göra horn?
 - b) När den brunnar på hösten samma år?
 - c) När den efter den tiden faller hornen?
11. Hur kallas tjuren.
 - a) När den som sexåring börjar göra horn?
 - b) När den brunnar på hösten samma år?
 - c) När den efter den brunsten faller hornen?
12. Hade hanrenen flera namn efter åldern?
13. Hur gammal är tjuren, när man kastrerar den?
 - a) Förr i tiden?
 - b) Nu?
 - c) När de rika gör det?
 - d) När de fattiga gör det?
14. Väljer man ut efter kroppsbyggnaden, vilka tjurar man skall kastrera och vilka man skall lämna som avelstjurar? Berätta om detta så noggrant som möjligt!
15. Finns det eller har det funnits folkilskna tjurar?
16. Brukade dessa anfälla människor?
17. Berätta, om ni har hört eller sett, om en ilsken rentjur någon gång har stängt en människa in mellan sina horn

- och burit omkring henne både länge och väl!
18. Hur skulle man lämpligast skrämman en folkilsken tjur eller få den att fly?
 19. Hatade lapparna ilskna tjurar?
 20. Har du hört eller sett, om ilskna tjurar ha skyddat en renskock för vargen eller andra vilda djur?
 21. Brukar man kastrera en tjur för att den är ilsken?
 22. Vilken tid på höstsommaren börjar brunsten. Berätta dagar och veckor.
 23. Hur länge varar och mellan vilka data är den livligaste och starkaste brunsten?
 24. När börjar brunsten ge med sig?
 25. När slutar den?
 26. Vad är rahkam-ådtje? Hur förhåller det sig därmed vid brunsten?
 27. Hur är det med rentjurens lever under brunsten?
 28. Finns det tjurar, som samla åt sig så många vajor som möjligt?
 29. Finns det tjurar, som bli så uttröttade av brunsten, att de dö, om betet blir aldrig så litet förstört?
 30. Hur gjorde lapparna med sådana, för att de inte skulle brunna alltför mycket?
 31. Var det så, att man just för brunmandet inte lät tjurarna bli alltför gamla?

Tillägg till frgl. M 175 B.

32. Var snäll och berätta precis, hur man gör, när man kastrerar en tjur?
33. Var det så, att man kastrerade en del så att de skulle behålla skinnet på hornen (namehk) och en del så att skinnet fejdades bort (tjалан-ájve).
34. Om så var, berätta då, hur man bar sig åt för att få en namehk och hur för att få en tjалан-ájve!
35. Varför kastrerade man till namehk och varför till tjалан-ájve?
36. Vilka tjurar kastrerade man till tjалан-ájve och vilka till namehk?
37. Brukade man kapa av hornen på tjurarna, när man kastrerade dem?
38. Hur kapade man, med såg eller yxa?
39. Kapade man hornen på alla tjurar, som man kastrerade eller endast på en del?
40. Varför kapade man hornen? Och om man lämnade en del okapade, berätta då varför!
41. Brukade man kapa hornen på en del tjurar utan att samtidigt kastrera dem?
42. Hur kallas en kastrerad hanren a) första året? b) andra året?
43. Är det skillnad, när man säger svajlehk och när man säger ^{gáskek} kaskehk?
44. Ha lapparna någon gång kastrerat tjurar med kniv, och hur gjorde man i så fall?
45. Har ni hört, om lapparna kapade hornen på renarna endast för att sälja horn till sådana, som kokade lim? Berätta!
46. Kunde lapparna av tjurens yttre form och hållning se, om den skulle bli en god springare?
47. Är det så, att goda springare ha bakändan lägre än framändan vid manken?
48. Kunde man på bakbenets knä (tjiejutje) se, om en ren skulle bli en god springare?
49. Hade de bästa springarna ett eget sätt att springa? Beskriv det i så fall!
50. Ha lapparna förr haft tävlingar i körning med ren?
51. Har man brukat tämja gallkor till springare?
52. Vilken springer fortare, en härk eller en gallko?
53. Vilken springer bättre, en häst eller en ren?
54. Berätta, om du vet något om goda springare och kappkörningar! En same har för mig berättat följande: "En gång hade jag en härk, som hette Tjilbma. Han var en av de allra bästa springarna som funnits. En gång hade jag brått hem från Arjeplog. Jag gav mig i väg på kvällen. En sjö låg framför mig och det

var gott före på sjön. När jag kom mitt emot en nybyggargård, var det en häst framför mig på vägen. Det var en av svenskarna nordpå. Jag kände honom men har glömt namnet. När jag skulle köra förbi, piskade han hästen i trav. Min härk följde skakeln med ena hornet och när han kom mitt emot hästens nos, stängde den till bakåt. Hästen blev rädd och hoppade åt sidan från vägen. Så var Tjibma och jag på vägen, och svensken blev kvar svärande." Om du känner till sådana berättelser, så berätta!

55. Använde man sig av olika sätt att tänja springare och arbets-
härkar?
56. Brukade man använda springarna till hårt arbete eller sparade
man dem för kyrkfärderna?
57. Brukade man tälka?